

Hushållssammansättning och välbefinnande

Inledning

Demografiska och socioekonomiska förändringar har ändrat hushållens struktur i Europa. Antalet enpersonshushåll har ökat. Antalet hushåll med barn har minskat. Hushållstyperna har blivit mer mångskiftande med alternativa familjekonstellationer. Den ekonomiska krisen har också inneburit en ökning av flergenerationshushåll och att unga vuxna bor kvar hemma. I denna rapport beskrivs mångfalden av hushållstyper i EU, hur de har förändrats under tio år och hur hushållens struktur är kopplad till subjektivt välbefinnande och social utestängning.

Sammanhang

Socialpolitik (exempelvis bostads- och familjepolitik) är till största delen medlemsstaternas ansvar. EU:s politik (den europeiska pelaren för sociala rättigheter, direktivet om balans mellan arbete och privatliv och rådets rekommendation om förskoleverksamhet och barnomsorg av hög kvalitet) erkänner dock olika familjekonstellationer och påverkar på så sätt hushållen. En politisk fråga i de flesta medlemsstater är den åldrande befolkningen och minskad fertilitet. Vissa regeringar har vidtagit politiska åtgärder eller infört lagliga rättigheter som ett svar på den ökande mångfalden bland hushåll, till exempel erkännande av samboförhållanden, samkönade äktenskap och ombildade familjer.

Resultat

- Andelen enpersonshushåll ökar. En stor del av dessa hushåll består av äldre kvinnor som förlorat sin (manliga) partner. Denna trend förväntas dock avta eftersom livslängden för par som lever tillsammans ökar.
- Enpersonshushåll löper större risk för fattigdom och socialt utanförskap. Ensamtstående i medelåldern och äldre har sämre hälsa och subjektivt välbefinnande än de som lever med en partner. Äldre personer som lever ensamma har bättre välbefinnande än sina yngre motparter.

- Samboförhållanden har ökat markant i de flesta medlemsstater. I de östra och södra medlemsstaterna är samboförhållanden fortfarande ett steg mot giftermål, medan det i de nordiska och västeuropeiska länderna ofta är ett bestående arrangemang.
- Partner i ett samboförhållande har sämre subjektivt välbefinnande än gifta.
- Många länder har infört vissa rättigheter rörande egendom och förmåner för samboende par. I de flesta länder krävs formell registrering för detta.
- Par utan barn har bättre levnadsvillkor och balans mellan arbetsliv och privatliv än par som är föräldrar. De har dock sämre subjektivt välbefinnande. Sambandet mellan välbefinnande och att inte ha några barn är mindre tydligt för personer över 65 år, även om ett samband kan iakttas mellan att vara utan barn och en större social utestängning och mindre lycka.
- Samkönade par har i genomsnitt liknande materiella levnadsvillkor som par av motsatt kön, men en högre förekomst av kroniska sjukdomar. Detta kan bero på psykiska hälsoproblem kopplade till diskriminering. De drabbas också av större social utestängning och det är mindre troligt att de vänder sig till familj eller vänner för stöd.
- Andelen hushåll med pensionärspar väntas öka ytterligare till följd av att mäns medellivslängd ökar. Pensionärspar är lyckligare, nöjdare och mer optimistiska än pensionärer i andra typer av hushåll och de har bättre materiella levnadsvillkor, särskilt kvinnor.
- Könsskillnaderna efter pensionering är stora. Kvinnor löper större risk för fattigdom när de blir äldre. Många länder svarar på detta med efterlevandepension och att göra föräldraledigheten pensionsgrundande. Personer som varit gifta har fortfarande dock en fördel, särskilt kvinnor.
- De absoluta och relativta talen för kärnfamiljer minskar i de flesta länder. Föräldrar i kärnfamiljer har det bästa subjektiva välbefinnandet och störst optimism av de svarande från alla hushållstyper.

- De flesta kärnfamiljer har två inkomster och den snedaste fördelningen av oavlönat arbete: kvinnor gör det mesta hushållsarbeteet och många har problem med balansen mellan arbetsliv och privatliv. Fäder gör fler timmar avlönat arbete än män utan barn och får ofta problem med balansen mellan arbetsliv och privatliv.
- Andelen hushåll med ensamstående föräldrar har ökat i EU. Ensamstående föräldrar löper större risk att drabbas av fattigdom och utsatthet. De har också svårigheter med budget till följd av en enda inkomst och lägre sysselsättningsgrad.
- Eksamstående föräldrar som arbetar är de som oftast har problem med balansen mellan arbetsliv och privatliv, trots att de arbetar färre timmar. Både ensamstående fäder och ensamstående mödrar gör mer hushållsarbete än föräldrapar.
- Eksamstående föräldrar har sämre subjektivt välbefinnande och är mer utsatta för social utestängning än föräldrapar. Socialt stöd från familj och vänner är viktigt för ensamstående föräldrars subjektiva välbefinnande.
- Ombildade familjer nämns sällan i familjepolitiken, men deras antal ökar. Föräldrar i ombildade familjer har bättre resultat ifråga om välbefinnande och levnadsvillkor än ensamstående föräldrar. Barnens välbefinnande i dessa hushåll beror på kvalitén på förhållandet till föräldrar och styvföräldrar.
- Flergenerationshushåll är vanligast i de östra medlemsstaterna. Föräldrar och mor- och farföräldrar i dessa hushåll har sämre välbefinnande än motsvarande personer i andra hushåll.
- Antalet unga vuxna som bodde med sina föräldrar ökade mellan 2007 och 2017.
- Subjektivt välbefinnande är sämre bland unga vuxna som bor med sina föräldrar jämfört med dem som har eget boende, särskilt bland dem som är äldre än 25 år. Föräldrahemmet ger dock skydd mot fattigdom och kan upprätthålla psykiskt välbefinnande, särskilt för arbetslösa unga vuxna.
- Hushåll som inte består av en familj, vanligast i tätorter, löper större risk att drabbas av fattigdom än andra hushåll. Personer i hushåll som inte består av en familj är yngre, troligen invandrare och de har ofta problem med bostad. Deras välbefinnande liknar dock det i andra hushåll.

Slutsatser

- Äldre personer som bor ensamma har bättre välbefinnande än de som bor med sina barn, även om detta kan bero på en rad andra faktorer (t.ex. dålig hälsa eller låg inkomst). Politiken kan ha som mål att hjälpa äldre personer att få eget boende, samtidigt som gemensamt boende med andra äldre eller med yngre personer kan minska den sociala utestängningen och fördröja behovet av särskilt boende.
- I vissa länder har politiska åtgärder vidtagits för erkännande av samboförhållanden. Detta kan ge skydd mot fattigdom för en ekonomiskt beroende partner. Införandet av sådana rättigheter kan också minska könsskillnaderna vad gäller materiellt välbefinnande vid högre ålder.
- Erkännandet av samkönade par och införandet av lika familjerättigheter bidrar till att de accepteras socialt, vilket kan leda till ökat socialt stöd och bättre välbefinnande och det kan ha en positiv effekt på hushållsbildning bland hbt-personer.
- Utökade rättigheter till ledighet för fäder och ökat antal tillgängliga barnomsorgsplatser kan förbättra balansen mellan arbetsliv och privatliv för föräldrar.
- Politiska åtgärder för ensamstående föräldrar har koncentrerats på sysselsättning. Vissa bevis tyder på att villkor kopplade till arbetssökande medan de har försörjningsstöd har ökat stressen för ensamstående föräldrar. Ett stort hinder för ensamstående föräldrars sysselsättning är tillgången på barnomsorg.
- Erkännande av ombildade familjer kan underlätta för ensamstående föräldrar att bilda nya hushåll efter en separation, samtidigt som det erkänns att styvföräldrar kan bidra till att förbättra barns välbefinnande i ombildade familjer.
- Politiska åtgärder som hjälper unga vuxna att flytta från föräldrahemmet till eget boende kan förbättra subjektivt välbefinnande.
- Program för gemensamt boende kan ge unga vuxna tillgång till eget boende och minska ensamhet och social utestängning, inklusive för äldre om dessa projekt är öppna för dem.

Mer information

Rapporten *Household composition and well-being* (Hushållssammansättning och välbefinnande) finns på <https://eurofound.link/ef19040>

Forskningsledare: Eszter Sandor

information@eurofound.europa.eu